

РЕЦЕНЗИЯ

от д.ф.н. Вера Тервел Маровска,
професор в Катедрата по български език
на Филологическия факултет
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност „професор“
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
по област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*;
професионално направление 2.1. *Филология*
(*Български език – Съвременен български език*)

Със заповед № РД–21–384 от 16. 02. 2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ в ПУ по област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*; професионално направление 2.1. *Филология (Български език – Съвременен български език)*, обявен за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия факултет на Пловдивския университет.

В конкурса за „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 96 от 17.11.2023 г. и в интернет-страницата на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия факултет на ПУ като единствен кандидат участва доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров от същата катедра.

1. Общо представяне на получените материали

Представеният от доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров пакет документи включва комплект с административно-оперативен характер, отговарящ на изискванията на Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивския университет, а също и научните трудове и анотациите към тях според законовите изисквания.¹

¹ 1. Молба по образец до ректора за откриване на процедура; 2. Автобиография по европейски формат; 3. Протокол от предварителното обсъждане в катедрата; 4. Декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи; 5. Справка за спазване на специфичните изисквания на ФФ на ПУ; 6. Справка за спазване на изискванията на НАЦИД; 7. Списък на публикациите, с които участва в конкурса, и анотации за тях; 8. Списък на цитираните на трудове на кандидата; 9. Самооценка на научните приноси на

Според изискванията на НАЦИД, минималният брой точки, отразяващи академичните активности на кандидат за заемане на академичната длъжност *професор*, е 550 точки.

Доц. дфн К. Куцаров е представил 2 дисертационни труда – за присъждане на научно-образователната степен *доктор по филология* „Следходността в българския език“, публикуван като книга със същото заглавие (Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2010, с. 175. ISBN 978-954-423-569-7.).

Втората дисертация е за присъждане на научната степен *доктор на науките*. В тази процедура тя не е основен хабилизационен труд, а е обработена и публикувана като монография на тема: *Българските лексемни класове и учението за частите на речта*. (София: ИК „Колибри“, 2022, с. 352. ISBN 978-619-02-1031-3).

Хабилизационен труд за професурата е монографията *Теоретични аспекти на звателната форма в българския език. Морфологична категория апелативност*. (Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2024. с. 137. ISBN 978-619-202-931-9).

Комплектът от документирани активности на кандидата съдържа и статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове².

Следващият тип приносна активност на кандидата са цитиранията и рецензиите в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни томове³.

кандидата; 10. Комплект документи на хартиен носител по описаните точки в изискваните от Правилника за РАС екземпляри.

²Куцаров, Константин: Концепцията за частите на речта при Лев Владимирович Шчерба. – В: *Български езиковедски четения. Материали от международната конференция по случай 130-годишнината на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 19 – 20 ноември 2018*. Научни редактори: проф. д-р Йовка Тишева, доц. д-р Марина Джонова. Съставител: проф. д-р Красимира Алексова. Факултет по славянски филологии, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, 2019, с. 186 – 193. ISBN 978-619-7433-31-9.

Куцаров, Константин: Лексемният клас на числителното име според морфологичния таксономичен принцип. – В: *Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Т. 57, кн. 1, сб. А. Филология*. Отговорен редактор: доц. д-р Ю. Чакърва. Научен секретар: гл. ас. д-р Ана Маринова. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2019, с. 91 – 98. ISSN 0861-0029.

Куцаров, Константин: Теория за членението на думите и класификация на частите на речта в Академичната граматика на руския език от 1982 година. – В: *Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Т. 58, кн. 1, сб. А. Филология*. Отговорен редактор: доц. д-р Ю. Чакърва. Научен секретар: гл. ас. д-р Ана Маринова. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2020, с. 191 – 199. ISSN 0861-0029.

³ **Алексова, Фетваджиева 2020**: Красимира Алексова, Стефка Фетваджиева. *Степенуват ли се причастията в съвременния български език?* В: Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий

Доц. дфн Константин Куцаров е ръководител на успешно защитилите докторантки Милена Стоянова Видралска и Десислава Минчева Димитрова.

Кандидатът е ръководител и на проект № ФП23-ФлФ-008 към Фонд „Научни изследвания“ при ПУ „Паисий Хилендарски“ на тема: *Изготвяне на PR стратегия за*

Хилендарски”, Т. 58, кн. 1, сб. А. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 2020, с. 225 – 240. ISSN 0861-0029. **Цитиран труд:** Куцаров 2019: Куцаров, Константин: *Българските лексемни класове и учението за частите на речта*. (Автореферат на дисертационен труд за присъждане на научната степен „доктор на науките”). Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 2019. Цитат на с. 226.

Буров 2023: Стоян Буров. *Ядро и периферия в частите на речта*. Български език, приложение / bulgarian language, supplement, 70 (2023), с. 21 – 41; Print issn: 0005-4283, online issn: 2603-3372; **Цитирани трудове:** Куцаров 2012: Куцаров, Константин. *Българското причастие*. Пловдив, 2012. Цитат на с. 29; Куцаров 2022: Куцаров, Константин. *Българските лексемни класове и учението за частите на речта*. София, ИК „Колибри“. ISBN 978-619-02-1031-3. Цитати на с. 22, 26, 29, 33, 34, 36.

Видралска 2019: Милена Видралска. *Функционално-семантичен и класификационен статут на думите модификатори в съвременния български език*. – В: Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски”, Т. 57, кн. 1, сб. А. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 2019, с. 153 – 163. ISSN 0861-0029. **Цитиран труд:** Куцаров 2014. Куцаров, Константин. *Квалификация на детерминативните думи като части на речта*. *Obraz świętości – świętość w obrazie*. Redakcja naukowa – Izabela Lis-Wielgosz, Wojciech Józwiak, Paweł Dziadul, с. 234 – 241. Poznań, 2014. ISBN 978-83-93-96-94-0-1. Цитат на с. 158, 159.

Димитрова 2020: Десислава М. Димитрова. *Акционно-результативни опозиции в българския и немския език – съпоставителни аспекти*. // Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Т. 56, кн. 1, сб. Б, 2018 – Филология, с 457 – 466, ISSN 0861-0029. **Цитиран труд:** Куцаров 2012. Куцаров Константин. *Българското причастие*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2012. ISBN 978-954-423-813-1. Цитати на с. 458, 464.

Иванова 2023: Лилия Иванова. *Плусквამперфектът в българския и полския език*. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2023. ISBN 978-619-202-822-0. **Цитиран труд:** Куцаров 2012: Куцаров, Константин. *Българското причастие*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 2012. ISBN 978-954-423-813-1.

Коева 2023: Светлана Коева. *Частите на речта като части на изречението, или дали винаги глаголите заемат отделна синтактична позиция*. Български език, приложение / bulgarian language, supplement, 70 (2023), с. 21 – 41; Print issn: 0005-4283, online issn: 2603-3372. **Цитиран труд:** Куцаров 2002: Куцаров, Константин. *Да като константен сигнализатор за следходност*. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“. Цитат на с. 151.

Маровска 2023: Вера Маровска. *Особености на граматикализацията в българския език*. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, 2023, 270 с. ISBN 978-619-202-911-1. **Цитиран труд:** Куцаров 2010: Куцаров, Константин. *Следходността в българския език*. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. ISBN 978-954-423-569-7. Цитати на с. 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112.

Осенова 2023: Петя Осенова. *Частите на речта в инициативата за универсалните Зависимости: статус и полемики*. Български език, приложение / bulgarian language, supplement, 70 (2023), с. 21 – 41; Print issn: 0005-4283, online issn: 2603-3372; **Цитирани трудове:** Куцаров 2019: Куцаров, Константин. *Концепцията за частите на речта при Лев Владимирович Щерба*. – Българистични езиковедски четения. Материали от Международната конференция по случай 130-годишнината на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 19 – 20 ноември 2018 г. Цитат на с. 137; Куцаров 2022: Куцаров, Константин. *Българските лексемни класове и учението за частите на речта*. Пловдив: ИК „Колибри“. ISBN 978-619-02-1031-3. Цитат на с. 137.

Чакърлова Ю. 2023: Юлиана Чакърлова. *Частите на речта през когнитивната оптика: Потенциал и предизвикателства*. Български език, приложение / bulgarian language, supplement, 70 (2023), с. 21 – 41; Print issn: 0005-4283, online issn: 2603-3372; **Цитиран труд:** Куцаров 2022: Куцаров, Константин. *Българските лексемни класове и учението за частите на речта*. София, ИК „Колибри“. ISBN 978-619-02-1031-3. Цитати на с. 269, 271.

Показател 14: Цитирания или рецензии в нереперирани списания с научно рецензиране:

Буров 2022: Стоян Буров. **Рецензия** на монографията на Константин Куцаров *Българските лексемни класове и учението за частите на речта*. Български език / Bulgarian Language 69 (2022), 3, с. 110 – 114; Print ISSN: 0005-4283, Online ISSN: 2603-3372.

комерсиализиране на филологическите изследвания в Пловдивския университет в съответствие с Решение на УС на ФНИ от 21.04.2023 г. (протокол № 3), утвърден от АС на 24.04.2023 г.

Вследствие от описаните активности с научноизследователски, преподавателски и научноорганизационен характер, доц. дфн К. Ив. Куцаров участва в обявения конкурс за професор с над 650 т. (при изискван минимум от 550).

2. Кратки биографични данни за кандидата.

Доц. дфн Константин Ив. Куцаров е роден на 14.08.1968 г. във Варна. Завършва специалността *Българска филология* в Пловдивския университет през 1993 г. От 1993 до 1995 г. е хоноруван асистент към ИЧС в Аграрен университет – Пловдив; от 1999 до 2001 г. е филолог специалист към Катедрата по български език в ПУ. От 1995 г. е докторант в Катедрата по български език с научен ръководител ст. н. с. I ст. д-р Й. Пенчев. Защишава дисертацията си през 2000 г. През 2001 г. става редовен асистент в Катедрата по български език на ПУ. Повишен е в старши асистент през 2003 г., а в главен асистент – през 2005 г. Хабилютира се за доцент през 2010 г., а през 2019 г. защитава дисертация и придобива научната степен *доктор на науките*.

От 2015 до 2019 г. доц. дфн Константин Ив. Куцаров изпълнява длъжността зам.-декан на Филологическия факултет. От ноември 2019 г. до днес е негов декан. През м. декември 2023 г. е избран и за ръководител на Катедрата по български език във ФФ на ПУ.

Както става ясно от упоменатите дати, научно-изследователската, преподавателската и административно-управленската дейност на кандидата са подчинени на плавно, последователно и непрекъснато натрупване на компетентността, нужна за оптимално реализиране на разнообразната му академическа активност. Той определено не може да бъде укорен в личностни предпочитания и склонности; справял се е винаги професионално с множеството разнообразни предизвикателства пред себе си. Придобиването на нужните за целта натрупвания на опит и възможности си проличават в работата му и като ръководител на голям факултет със сложна мрежа от специалности и разнородни образователни планове, на който първоначално е зам.-декан в ресора на най-важната, учебно-образователната дейност, а впоследствие вече втори мандат и негов декан.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата.

По отношение на преподавателския процес във факултета трябва да се отбележи не само че доц. дфн К. Куцаров винаги е бил безспорен авторитет за студентите си, но същевременно е техен наставник и приятел, разчитащ на подкрепата и признателността им. И това е факт както за сегашния момент, в който той е вече в своята зряла възраст, но и в по-ранните години, когато не е могъл да разчита на естествена възрастова дистанция спрямо тях. Той е техен съветник и редовен участник в студентските научноизследователски и научнообразователни събития.

Доц. дфн К. Куцаров има съществен принос за оформяне на образователните планове във Факултета през последните години, за поставените в тях акценти и редукиции, които в минимална степен да се отразят на общото ниво на студентската научна компетентност в етапа на завършването на университетското образование. Той е сред инициаторите за новата, практически ориентирана форма на държавните изпити, справянето с която подsigурява минималното равнище на знания и умения, без които студентите не бива да напускат аудиториите в пътя си към училищното образование.

В индивидуално отношение доц. дфн Константин Куцаров е съвестен и отговорен преподавател, за когото актуализирането и модернизирането на собственото му преподаване е безалтернативна задача. Колегиалната подкрепа, с която разполага, е най-точният показател за това.

4. Оценка на научната и научно-приложната дейност на кандидата:

Научната дейност на доц. дфн Константин Куцаров го утвърждава като един от представителите на пловдивската школа по теоретична граматика. Този факт е проследим във всичките му изследвания, независимо от техния научен, научнопопулярен или практико-приложен характер.

1. Първото проявление на този факт е вниманието към езиковата система и нейната структурна организация; непрекъснато доминиращата мисъл за мястото и статута на изучавания феномен в системата на езика; респ. в морфологичната му система, в парадигмата, и произтичащото оттук отношение към наличието или отсъствието на категориален потенциал в разглежданото явление. Системноезиковата специфика може да се проследи в почти всичките статии на автора, в монографията за частите на речта, в реабилитационния му труд „Теоретични аспекти на звателната форма в българския език“ (пълното заглавие на споменаваните трудове вж. в бележките под черта т. 2 и на с. 2 и 3 от тази рецензия). За коментиранията особеност показателно е продължението на заглавието: „Морфологична категория апелативност“. В книгата се описва не

само мястото на т. нар. звателни форми в езика, но се обмисля и възможността те да формират системно обусловен ред от корелативни единици в рамките на неописвана досега морфологична категория апелативност. И макар че звателните форми според нас са по-скоро отмиращо явление, тъй като все по-малко съществителни имена могат да се поставят в активно функциониращи звателни форми в сравнение с по-старото състояние на езика (днес това са само личните съществителни, и то предимно собствените – при всички ограничения, типични и за тях), ориентацията на автора е задължително към системата и нейното състояние, а не единствено към наличните форми и фактологичното им описание. Че звателните форми не са падежни форми, е ясно (те са намерили място в падежната парадигма само защото читателският адрес на възрожденските граматика е училищното образование и стремежът към унификацията му). Съвременната комуникация и речевият етикет на официалното общуване до голяма степен ги изключват от редовна употреба, с изключение на етикетните формули от типа на *господине, госпожо, другарю, другарко* и др. под. В този см. звателните форми приличат повече на формално-граматическа характеристика на лексикално-граматичния разред лични : нелични съществителни имена, отколкото на грамема от граматична категория.

Макар и с оглед на първо място към семантиката за *следходност*, и в книгата „Следходността в българския език“ (вж. с. 2) вниманието на автора е към специфичността на семантичния признак и възможните му разновидности в зависимост от това, дали изразяването му има модален, темпорален или аспектиален характер; дали е в субординаторни отношения, или не. Анализирани са голям обем от езиков материал, който се отнася до различни езикови факти (форми за вид, време, *да*-конструкции с перфективи, подчинителни словосъчетания с модални глаголи и т. н.), езикови феномени с различен статут, характерни за различни сегменти на езиковата система. Предпочитанието към *ще*-частицата, образуваща положителните форми за бъдеще време в съвременния език, е нейният произход от хътѣтн, означаващ осъзнат ментален процес, свойствен на лицата. Всички други комбинации със субекти нелица, одушевени и неодушевени явления поражда метафори и именно тази метафоричност на конструкциите е подтикът за тяхното семантично преосмисляне.

Последният пример за задължителната общотеоретична база и описанието на езиковата система в цялост, който ще дам, е от монографията за частите на речта (вж. библиогр. описание на с. 2), макар че тя, както стана ясно, е валидна за почти цялото творчество на К. Куцаров. Тази монография детайлно проследява зараждането на философските и лингвистичните теории за лексемната класификация „Частите на речта“ от античността до днес. Тя е първото знание за езика и езиковите знакове и макар че е основополагащо за всяко и всякакво езиковедско описание, интересът на К. Куцаров е колкото към нея, толкова и към системноезиковите отношения и връзки, проследими в наличието на известни и характерни за езиковото описание явления, от една страна, но и на други, с характер на новости с дискуссионен характер – напр. за личните местоимения *аз*, *ти* и *той*, квалифицирани като дискурсиви; за детерминатива и особения статут на причастията – любима тема на К. Куцаров, свързваща се доста тясно с неговите изследователски предпочитания и част от творческата му физиономия.

2. Втората особеност на творчеството на К. Куцаров е уважението към традицията в езиковедските изследвания, зачитането на вижданията и приносите на възрожденските и съвременните автори за формиране на всяка значима езикова идея или теория. Те са показател за приемствеността в езикознанието и за факта, че новото се заражда на базата на историческата традиция и е нейната естествена перспектива. Работите на доц. дфн К. Куцаров разполагат с подробни исторически обзори и в този смисъл са ценни и с оглед на историята на българската граматика и на приемствеността в научните интерпретации на езиковите факти. Историкообзорен тематичен обхват притежават и много от статиите, а също и части от монографиите на автора, които са специално посветени на авторитетни български и световни лингвисти.
3. Всяка избрана тема е осмислена детайлно и ѝ е посветено изследователско съчинение само и доколкото К. Куцаров може да предложи нова научна интерпретация и квалификация за нея. За мен лично това е най-ценното в неговото творчество, въпреки че понякога предложенията му са доста екзотични; понякога фактологично недостатъчно аргументирани или спорни. Но от обмислянето на такива именно интерпретации се порождават иновативните решения, които провокират и отхвърлят традициите. Например: дали причастията са отделна част на речта; дали преизказаната 3-толична форма е

непричастие, а нещо различно от него; дали аналитичните глаголни форми са синтактични конструкции; дали съществуват в съвременния език сегашни страдателни причастия и т. н.

5. Оценка на личния принос на кандидата.

Както е почти правило по отношение на лингвистичните изследвания, и в работите на доц. дфн Константин Ив. Куцаров няма чужда колегиална намеса. Като изключим работата по проекти, която е в повечето случаи колективна, изследванията му имат подчертано индивидуален характер – те са лично негово дело. Сред тях няма работи в съавторство.

6. Критични забележки и препоръки; лични впечатления.

Познавам доц. дфн Константин Куцаров от постъпването му в ПУ като студент. През повечето време от тогава до сега той се е занимавал с езикознание – с граматика и преподаване на български език. Никога не е проличавало да е имал друга представа за личностното и професионалното си развитие освен тази. Израстването му, във всякакво отношение, доказва праволинейността и искрения интерес към работата. Той е възпитаник на пловдивското лингвистично направление и това може да се проследи във всички аспекти на неговите занимания. Нещо повече – той е един от ревностите последователи на тази изследователска линия и трудовете му са успешен опит за доказване на правотата ѝ. При представянето си на научни форуми изследванията на доц. дфн К. Куцаров се приемат с интерес; провокират дискусии и това е предпоставката за авторитета на техния автор.

Като човек, работещ по същата проблематика като доц. дфн К. Куцаров, понякога се изкушавам да споря и коментирам разсъжденията му особено ако те не съвпадат с моите. Това обаче е безсмислено в този случай, тъй като целта на рецензията е друга. В нея би трябвало да дам своята оценка за потенциала на този кандидат да заеме академичната длъжност *професор*. И имайки предвид неговата активност – от всякакъв характер – бих могла с убеденост да формулирам само положителен финал на своя текст.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц. дфн Константин Иванов Куцаров в рецензираната процедура отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на

академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил по-голям брой научни трудове от изисквания от НАЦИД минимум за заемане на академичната длъжност *професор* (публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“ и академичната длъжност *доцент*). В работите му има оригинални научни и приложни приноси, които са получили колегиално признание и са публикувани в списания и научни сборници, издадени от национални и международни академични издателства. Част от тях са пряко ориентирани към учебната работа в системата на средното и висшето образование. Научната и преподавателската квалификация на доц. дфн Константин Ив. Куцаров е несъмнена. Постигнатите от него резултати в учебната и научно-изследователската дейност напълно съответстват на минималните национални критерии и на допълнителните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване и анализ на представените в конкурса материали и научни трудове, намирам за основателно да дам своята положителна оценка за научната и преподавателската дейност на кандидата и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за избор на доц. дфн Константин Иванов Куцаров на академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*; професионално направление 2.1. *Филологии (Български език – Съвременен български език)*.

16.04.2024 г.
Пловдив

Рецензент:

(проф. д.ф.н. Вера Маровска)